

دانشکده حقوق و علوم اجتماعی
گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد حقوق
گرایش جزا و جرم شناسی

عنوان:

مسئولیت کیفری قضاات در فقه و حقوق موضوعه ایران

استاد راهنما:

دکتر حسن فرهودی نیا

استاد مشاور:

دکتر حسین فخر

نگارش:

رزا پیک فلک

بهمن ۱۳۹۲

صلى الله عليه وسلم

تقدیم به :

❖ **مادرم** که همیشه در گاه ناامیدی اطمینان را از نگاهش گرفتم و امید را از صدایش.

❖ **پدر** دلسوزم که وصفش را در این سه کلمه یافتم، صفا، صداقت، مهربانی.

❖ **پدر و مادر همسرم** که در این چند سال همیشه و در همه حال پدرانه و مادرانه یاری ام کرده اند.

❖ **خواهران همسرم** که با حضورشان به حق جای خالی خواهر نداشته خویش را حس نکردم،

خواهرانم زهره و دریا.

❖ **چهار بزرگ** ، که بزرگی را از ایشان فراگرفتم ، **پدر بزرگ ها و مادر بزرگ هایم**، به آن هایی که رفتند و اوایی که هست (باشد که سالیان دراز باشد ، چه وجودش غنیمتی است بس گران سنگ).

و

❖ **همسرم حامد**، تکیه گاه و شریک روزهای غم و شادی ام، کسی که بدون زحمات و دلسوزی های بیدریغ اش ره به جایی نمی بردم .

سپاسگزاری :

سپاس خدای بزرگ را که به من توفیق گام نهادن در دنیای بی کران علم را نصیب فرمود.

از دست و زبان که بر آید کز عهده شکرش به در آید

اکنون که به فضل و کرم پروردگار توانسته ام تحقیق حاضر را به پایان برسانم بر خود فرض می دانم تا از تمام بزرگوارانی که به هر نحوی از انحاء مرا در این مسیر یاری کردند سپاسگزار باشم.

✓ خالصانه ترین سپاس و قدردانی خود را به استاد فرزانه جناب آقای دکتر حسن فرهودی نیا تقدیم می دارم . کسی که در هر شرایط زمانی و مکانی که نیازی به راهنمایی ایشان پیش می آمد با روی گشاده و گفتاری پدرا نه و بی هیچ دریغی راهنما و یاریگر من بودند.

✓ سپاس فراوان از استاد گرانقدر دکتر حسین فخر که در زمان سپری کردن واحد های درسی و نیز در دوره نگارش تحقیق حاضر همواره مشوق و حامی من بودند.

✓ تشکر بسیار تقدیم به دکتر محمود شیخ زاده که زحمت داوری این تحقیق را متحمل گشتند ، چه داوری ایشان بر تحقیق حاضر خود افتخاری بود برای من.

✓ بر خود فرض می دانم تشکر قلبی خود را تقدیم مرجع عالیقدر حضرت آیت الله العظمی بیات زنجانی نمایم که با کمترین تماس اینترنتی بیشترین راهنمایی ها ارائه نمودند، بی شک راهنمایی های ارزشمند ایشان راهگشای مباحث فقهی این تحقیق بوده و وزن بسیاری به این رساله بخشیدند.

✓ آنچه هیچ گاه فراموشم نخواهد شد حمایت های بی دریغ خانواده ام است که قطع و یقین بدون زحمات بسیار و حمایت های بی کران ایشان ، رسیدن به این مرحله تحصیلی برایم بسیار دشوار و دور از دسترس می نمود .

فهرست عناوین

عنوان	صفحه
چکیده	
مقدمه.....	۳
بیان مسئله.....	۶
فصل اول: کلیات	
۱-۱- تعریف مسئولیت	۱۰
۲-۱- تعریف مسئولیت کیفری	۱۰
۳-۱- شرایط مسئولیت کیفری	۱۱
۴-۱- سبب و شرط در مسئولیت کیفری	۱۲
۵-۱- عناصر تشکیل دهنده‌ی جرایم	۱۳
۱-۵-۱- مفهوم عنصر قانونی	۱۳
۲-۵-۱- مفهوم عنصر مادی.....	۱۵
۳-۵-۱- مفهوم عنصر معنوی	۱۷
۶-۱- جرم کیفری و انضباطی	۱۸
۷-۱- جایگاه قضا در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۲۰
۱-۷-۱- استقلال قاضی	۲۱
۲-۷-۱- اوصاف قاضی	۲۲
۳-۷-۱- مصونیت قضات	۲۴
۱-۳-۷-۱- مصونیت شغلی	۲۵

- ۲۶-۱-۳-۲- مصونیت کیفری.....
- ۲۸-۱-۳-۳- عدم مصونیت در امور خلافی.....
- ۲۸-۱-۴-۷- عزل و تعلیق قضات به سبب تخلفات و تقصیرات شغلی.....
- ۳۰-۱-۴-۷- عزل قضات به سبب ارتکاب جرایم عمومی.....
- ۳۰-۱-۴-۲- عزل قضات به سبب فقدان صلاحیت امر قضا.....
- ۳۳-۱-۷-۵- منع انتقال و تغییر قضات.....
- ۳۴-۱-۸- وظایف و اختیارات قضات.....
- ۳۴-۱-۸-۱- الزام به رسیدگی و صدور حکم.....
- ۳۷-۱-۸-۲- عدم اجرای آیین نامه ها و قوانین خلاف شرع و قانون.....
- ۴۰-۱-۸-۳- تقصیر و اشتباه قاضی.....

فصل دوم: بررسی و تجزیه و تحلیل جرایم قابل انتساب به قضات

- ۴۳-۱-۲- بخش اول: مسئولیت کیفری قضات در اندیشه ی فقهای اسلامی.....
- ۴۷-۱-۲-۱- پاسخ استفتاء از آیت الله العظمی بیات زنجانی.....
- ۴۹-۲-۲- بخش دوم: مسئولیت کیفری قضات در حقوق موضوعه ی ایران.....
- ۵۰-۱-۲-۲- مدخل بحث.....
- ۵۱-۲-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت صدور دستور توقیف یا بازداشت یا تعقیب جزایی یا قرار مجرمیت بر خلاف قانون.....
- ۵۲-۱-۲-۲- عنصر قانونی.....
- ۵۳-۲-۲-۲- عنصر مادی.....

- ۵۳..... عمل مرتکب ۱-۲-۲-۲-۲
- ۵۴..... شرایط و اوضاع و احوال حاکم بر ارتکاب جرم ۲-۲-۲-۲-۲
- ۵۴..... صدور دستور به مناسبت سمت یا شغل ۱-۲-۲-۲-۲-۲
- ۵۴..... خلاف قانون بودن صدور دستور بازداشت ۲-۲-۲-۲-۲-۲
- ۵۶..... عنصر معنوی ۳-۲-۲-۲
- ۵۶..... مجازات ۴-۲-۲-۲
- ۳-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت اعمال اذیت و آزار بدنی علیه کسی به منظور اجبار وی به اقرار ۵۶.....
- ۵۷..... عنصر قانونی ۱-۳-۲-۲
- ۵۷..... عنصر مادی ۲-۳-۲-۲
- ۵۸..... اوصاف عمل ارتكابی ۱-۲-۳-۲-۲
- ۵۸..... اجبار ۱-۱-۲-۳-۲-۲
- ۵۹..... اکراه ۲-۱-۲-۳-۲-۲
- ۵۹..... شکنجه ۳-۱-۲-۳-۲-۲
- ۶۰..... عنصر معنوی ۳-۳-۲-۲
- ۶۱..... مجازات ۴-۳-۲-۲
- ۴-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت ورود به منزل افراد بدون رضایت صاحبخانه و بدون رعایت ترتیبات قانونی و در مقام سوء استفاده از جرم ۶۱.....
- ۶۲..... عنصر قانونی ۱-۴-۲-۲

- ۶۳..... ۲-۲-۴-۲- عنصر مادی
- ۶۴..... ۲-۲-۴-۱- عمل مرتکب
- ۶۶..... ۲-۲-۴-۳- عنصر معنوی
- ۶۶..... ۲-۲-۴-۴- مجازات
- ۵-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت امتناع از قبول شکایت یا رسیدگی به آن و همچنین به تاخیر انداختن صدور حکم یا رفتار خلاف صریح قانون..... ۶۷
- ۶۷..... ۲-۲-۵-۱- عنصر قانونی
- ۶۸..... ۲-۲-۵-۲- عنصر مادی
- ۶۹..... ۲-۲-۵-۱- عمل مرتکب
- ۶۹..... ۲-۲-۵-۳- عنصر معنوی
- ۷۰..... ۲-۲-۵-۴- مجازات
- ۶-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت عدم استماع شکایت و عدم اثبات اعلام تظلم محبوس غیر قانونی به مقامات عالیه..... ۷۰
- ۷۰..... ۲-۲-۶-۱- عنصر قانونی
- ۷۱..... ۲-۲-۶-۲- عنصر مادی
- ۷۱..... ۲-۲-۶-۱- اوصاف عمل ارتكابی
- ۷۱..... ۲-۲-۶-۳- عنصر معنوی
- ۷۱..... ۲-۲-۶-۴- مجازات
- ۷۲..... ۷-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت ارتكاب ارتشاء

- ۷۳..... ۱-۷-۲-۲ عنصر قانونی
- ۷۴..... ۲-۷-۲-۲ عنصر مادی
- ۷۵..... ۱-۲-۷-۲-۲ عمل مرتکب
- ۷۵..... ۲-۲-۷-۲-۲ شرایط و اوضاع و احوال ضروری برای تحقق جرم
- ۷۶..... ۳-۷-۲-۲ عنصر معنوی
- ۷۶..... ۴-۷-۲-۲ مجازات جرم ارتشا
- ۸-۲-۲-۲ مسئولیت کیفری قاضی در صورت صدور حکم به مجازاتی اشد از مجازات مقرر قانونی به واسطه
 ارتشاء..... ۷۷
- ۷۷..... ۱-۸-۲-۲ عنصر قانونی
- ۷۷..... ۲-۸-۲-۲ عنصر مادی
- ۷۸..... ۱-۲-۸-۲-۲ اوصاف عمل ارتکابی
- ۷۸..... ۳-۸-۲-۲ عنصر معنوی
- ۷۸..... ۴-۸-۲-۲ مجازات
- ۷۸..... ۹-۲-۲-۲ مسئولیت کیفری قاضی در صورت انجام معامله با مبلغ غیر واقعی با طرفین دعوا.....
- ۷۹..... ۱-۹-۲-۲ عنصر قانونی
- ۷۹..... ۲-۹-۲-۲ عنصر مادی
- ۷۹..... ۱-۲-۹-۲-۲ اوصاف عمل ارتکابی
- ۷۹..... ۳-۹-۲-۲ عنصر معنوی
- ۷۹..... ۴-۹-۲-۲ مجازات

- ۸۰..... ۱۰-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت ارتکاب جرم رشاء.....
- ۸۰..... ۱-۱۰-۲-۲- عنصر قانونی ۱۰-۲-۲-۲- عنصر مادی ۲-۱۰-۲-۲- ۸۰.....
- ۸۰..... ۱-۲-۱۰-۲-۲- اوصاف عمل ارتكابی ۱۰-۲-۲-۲- ۳-۱۰-۲-۲- عنصر معنوی ۱۰-۲-۲-۲- ۴-۱۰-۲-۲- مجازات ۱۰-۲-۲-۲- ۱۱-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت ارتكاب اختلاس ۱۰-۲-۲-۲- ۱-۱۱-۲-۲- عنصر قانونی ۱۰-۲-۲-۲- ۲-۱۱-۲-۲- عنصر مادی ۱۰-۲-۲-۲- ۱-۲-۱۱-۲-۲- عمل مرتكب ۱۰-۲-۲-۲- ۲-۲-۱۱-۲-۲- مال موضوع جرم ۱۰-۲-۲-۲- ۳-۱۱-۲-۲- عنصر معنوی ۱۰-۲-۲-۲- ۴-۱۱-۲-۲- مجازات ۱۰-۲-۲-۲- ۱۲-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت سوء استفاده از شغل خود به جبر و قهر برای خرید مال یا حق کسی یا تسلط بر آنها بدون حق یا اکراه مالک به فروش مال به دیگری ۱۰-۲-۲-۲- ۱-۱۲-۲-۲- عنصر قانونی ۱۰-۲-۲-۲- ۲-۱۲-۲-۲- عنصر مادی ۱۰-۲-۲-۲- ۱-۲-۱۲-۲-۲- عمل مرتكب ۱۰-۲-۲-۲- ۳-۱۲-۲-۲- عنصر معنوی ۱۰-۲-۲-۲- ۳-۱۲-۲-۲- ۸۸.....

- ۸۸..... مجازات ۴-۱۲-۲-۲
- ۱۳-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت معدوم یا مخفی نمودن نوشته ها و اوراق و اسنادی که حسب وظیفه یا برای انجام وظایفشان به آنها ودیعه داده شده یا دادن آنها به کسی که منع قانونی دارد..... ۸۸
- ۸۹..... عنصر قانونی ۱-۱۳-۲-۲
- ۸۹..... عنصر مادی ۲-۱۳-۲-۲
- ۸۹..... عمل مرتکب ۱-۲-۱۳-۲-۲
- ۹۰..... عنصر معنوی ۳-۱۳-۲-۲
- ۹۰..... مجازات ۴-۱۳-۲-۲
- ۱۴-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت تصرف غیر قانونی یا انتفاع یا تضییع وجوه نقدی یا مطالبات یا حوالات یا سهام یا سایر اسناد و اوراق بهادار..... ۹۰
- ۹۰..... عنصر قانونی ۱-۱۴-۲-۲
- ۹۱..... عنصر مادی ۲-۱۴-۲-۲
- ۹۱..... عمل مرتکب ۱-۲-۱۴-۲-۲
- ۹۲..... عنصر معنوی ۳-۱۴-۲-۲
- ۹۲..... مجازات ۴-۱۴-۲-۲
- ۱۵-۲-۲- مسئولیت کیفری قاضی در صورت جعل و تزویر در تحریر نوشته ها و قراردادهای راجع به وظایفشان..... ۹۲
- ۹۳..... عنصر قانونی ۱-۱۵-۲-۲
- ۹۳..... عنصر مادی ۲-۱۵-۲-۲

- ۹۳..... عمل مرتکب ۱-۲-۱۵-۲-۲
- ۹۳..... عنصر معنوی ۳-۱۵-۲-۲
- ۹۴..... مجازات ۴-۱۵-۲-۲

فصل سوم: آیین دادرسی کیفری رسیدگی به جرائم قضات

- ۹۶..... بخش اول: آیین دادرسی رسیدگی به تخلفات و تقصیرات انتظامی قضات ۱-۳
- ۹۶..... ۱-۱-۳- تخلفات و تقصیرات انتظامی قضات
- ۹۷..... ۲-۱-۳- مراجع صالح به رسیدگی
- ۹۷..... ۱-۲-۱-۳- دادسرای انتظامی قضات
- ۹۹..... ۲-۲-۱-۳- دادگاه عالی انتظامی قضات
- ۱۰۰..... ۱-۲-۲-۱-۳- صلاحیت دادگاه عالی انتظامی قضات
- ۱۰۱..... ۲-۲-۲-۱-۳- دادگاه عالی تجدید نظر انتظامی قضات
- ۱۰۲..... ۳-۲-۱-۳- دادگاه عالی رسیدگی به صلاحیت قضات
- ۱۰۴..... ۴-۲-۱-۳- دادگاه عالی تجدید نظر رسیدگی به صلاحیت قضات
- ۱۰۴..... ۳-۱-۳- مجازات ها
- ۱۰۵..... ۴-۱-۳- تعقیب انتظامی
- ۱۰۶..... ۵-۱-۳- تعلیق تعقیب انتظامی
- ۱۰۷..... ۲-۳- بخش دوم: آیین دادرسی رسیدگی به جرائم قضات
- ۱۰۸..... ۱-۲-۳- مراجع صالح به رسیدگی به این نوع از جرائم
- ۱۰۹..... ۱-۱-۲-۳- مراجع صالح به رسیدگی به جرائم قضات روحانی

- ۱۰۹..... ۳-۲-۱-۱-۱-۱- دادرای ویژه ی روحانیت
- ۱۱۰..... ۳-۲-۱-۱-۱-۲- دادگاه ویژه ی روحانیت
- ۱۱۱..... ۳-۲-۳- مرور زمان، استرداد شکایت، تغییر وضعیت استخدامی و فوت قاضی
- ۱۱۱..... ۳-۲-۳-۱- مرور زمان
- ۱۱۱..... ۳-۲-۳-۲- استرداد شکایت
- ۱۱۲..... ۳-۲-۳-۳- تغییر وضعیت استخدامی
- ۱۱۲..... ۳-۲-۳-۴- فوت قاضی
- ۱۱۳..... نتیجه گیری
- ۱۱۵..... پیشنهادات
- ۱۱۶..... منابع و مآخذ

ضمایم

فهرست اختصارات

- ق.ا.....قانون اساسی
- ق.م.ا.....قانون مجازات اسلامی
- ق.م.ع.....قانون مجازات عمومی
- ق.م.....قانون مدنی
- ق.ا.د.ک.....قانون آیین دادرسی کیفری
- ق.ا.پ.ق.د.....قانون اصلاح پاره ای از قوانین دادگستری

چکیده:

در بین مشاغل، شغل قضا از قداست و منزلتی رفیع برخوردار است و متصدی این منصب به همان اندازه که از جلال و رفعت برخوردار است دارای مسئولیت هایی بس سنگین و خطیر نیز می باشد.

تخلفات و تقصیرات قضایی ممکن است تضييع حقوق افراد جامعه را از سویی و اخلال در حاکمیت قانون و ضرر و همچنین هتک حیثیت و بی اعتباری تشکیلات قضایی را از سویی دیگر در برداشته باشد.

درباره دادرسان، مسئولیت های مختلف می تواند مد نظر باشد، هر چند که شرایط این مسئولیت و طرح دعوا و شکایت علیه دادرسان با قواعد عام تفاوت هایی دارد.

در قوانین حقوقی امروزه از جمله در نظام حقوقی ایران، در راستای نظارت و اعمال مراقبت بر رفتار و اعمال قضات و جلوگیری از سوء استفاده های احتمالی آنان از مقام و منصب خود، دادرسان در مقابل تخلفات و انحرافات، مسئول شناخته شده و از این لحاظ بین آنان و مردم عادی اختلاف و تمایز مشاهده نمی شود هر چند که برای ایفای بهتر وظایفشان مصونیت هایی نیز برای آنان در نظر گرفته شده است.

در حقوق اسلامی نیز به تقصیر و خطای قضات و مسئولیت های ناشی از آن توجه خاص مبذول گردیده است بطوریکه در منابع فقهی فقهای عظام، قضا و دادرسی را شغل عظیمی می دانند که هر کسی نمی تواند متصدی آن باشد و شغل دادرسی را متضمن مسئولیت هایی شدید قلمداد می کنند که می توان آن را اعم از مسئولیت کیفری و مدنی دانست.

برآیند مقررات حقوقی نشان می دهد که قضات در سیستم حقوقی داخلی ایران علاوه بر محکومیت های انتظامی، ممکن است در معرض تحمل مسئولیت کیفری - پس از طی تشریفات خاص حاضر - و مسئولیت مدنی قرار گیرند.

تعقیب کیفری قضات پس از طی فرآیند ویژه تعلیق، در دادسرا و محاکم کیفری استان تهران امکان پذیر است.

مسئولیت مدنی آنان نیز بر اساس حکم قانون نظارت بر رفتار و عملکرد قضات فرع بر احراز و تایید موضوع در دادگاه عالی انتظامی قضات است که پس از تایید در محاکم حقوقی تهران قابل طرح است.

واژگان کلیدی: مسئولیت کیفری، مسئولیت کیفری قضات، تخلفات انتظامی، مصونیت شغل قضا، مراجع صلاحیت دار

مقدمه:

به نام خالق هستی که خلقت را بر سه محور عدالت، نظم و جاذبه آفرید و اجرای عدالت را در زمین به قاضی سپرد و او را «خليفة الله في الارض» برای صدور حکم به حق نامید.

مسأله ی قضا و قضاوت به دلیل اهمیتی که در طول تاریخ داشته، همیشه از ویژگی های خاصی برخوردار بوده است، زیرا قاضی با جان و مال و عرض و ناموس مردم سرو کار داشته و اصولاً با عمل به قوانین حافظ آنها نیز به شمار می آید.

بنابراین چنین قشری برای اینکه از انحراف و خطا به دور باشند باید تحت کنترل شدید حکومت و تشکیلات قضایی قرار بگیرند.

اینکه ملاحظه می شود قاضی را سخت تر از حد معمول به خاطر تخلفات و انحراف از مسیر حق مجازات کرده و می کنند نشانگر اهمیت نقشی است که قاضی در اجرای عدالت دارد چرا که نباید سمت قاضی و قضا را به هر کسی سپرد و سرنوشت، عرض، جان، مال و آزادی افراد را به دست او داد.

چنانکه حضرت علی در این باره فرموده است:

«ای مالک به جهت تکمیل سازمان دولت از ایجاد دادگاه ها و مراکز عدالت ناگزیر خواهی بود. آری ترا به قضاوت پرهیزکار نیازی شدید است ولی سفارش می کنم که داوران قضا را باید از نخبه ی دانشمندان اسلام که به زینت علم و فضیلت اخلاق تا حد نهایی آراسته باشند، انتخاب کنی، در ملت بنگر تا آنکه را که از همه پرهیز کارتر و داناتر است بنام قاضی برگزینی.»

با توجه به اینکه قضاوت دارای اختیارات وسیعی می باشد لذا بمنظور جلوگیری از سوء استفاده ی آنان می بایست که بر رفتار و اعمال آنان نظارت بعمل آید تا در چارچوب قانون عمل کنند و چنانچه با وجود نظارت بعمل آمده، از اختیارات خود، سوء استفاده نمایند، مسئول شناخته می شوند.

اهمیت نظارت بر رفتار قضاوت در گذشته هم مورد توجه بوده است چنانکه در عصر هخامنشیان علاوه بر اینکه قضاوت لایق، امین و دانشمند در محاکم منصوب می شدند، قضاتی که حکم غلط در نتیجه ی اخذ رشوه صادر می کردند به مجازات اعدام محکوم می شدند.

داستان قتل قاضی «سی سام» و کندن پوست بدنش بخاطر طرفداری او از مرد ثروتمند و گستردن آن بر مسندی که روی آن قضاوت می کرد و واگذاردن این مسند به پسرش با هدف عبرت آموزی و ارعاب دیگر قضاوت، مشهور است.

با مطالعه‌ی متون اسلامی نیز می‌توان دریافت که مراقبت و نظارت بر رفتار قضاوت در شریعت اسلام همیشه از اهمیت خاصی برخوردار بوده است.

به عنوان مثال حضرت علی یکی از یاران خود را به شغل قضا منصوب نمود و در همان روز نصب او را از کار برکنار کرد و دلیل آن را بلندتر بودن صدای قاضی نسبت به طرفین دعوا عنوان نمود. عمر بن عبدالعزیز هم یکی از قضاوت را به دلیل اینکه بیش از متداعیین حرف می‌زد و مانع از حرف زدن آنها می‌شد از کار برکنار کرد.

همچنین حضرت علی علیه السلام فردی را که عهده‌دار منصب قضاوت شود اما شایسته‌ی آن نباشد مغبوض‌ترین مردم دانسته و فرد نادانی که به ناحق بر کرسی قضاوت میان مردم نشیند را به مگسی تشبیه کرده که در تارهای سست عنکبوت گرفتار است.^۱

همچنین آن حضرت پس از بیان ۱۲ صفت برای قاضی چنین می‌فرماید:

"در پی جستجوی قضایای قاضی بوده، از احکام او غفلت نورزی، و پیوسته تفقد جزئیات احوال او نموده از افعال و اعمالش آگاه باشی و از کیفیت سلوک و اطوار او با خبر بوده و به حقیقت امور و شئون او بازرسی داشته باشی که البته چون تو را متوجه یابد و تفحص و تجسس تو را مشاهده کند، در قوانین عدل اندیشه‌ی کامل به کار می‌برد و رعایت دقایق لازم را زیاد می‌کند و به حسن سلوک و رتق و فتق احکام و قضایای رعیت اهتمام می‌ورزد و انتظام معاش و سعادتش در این باشد."

این حساسیت در سیره‌ی خلفای اموی نیز ملاحظه می‌شود، چنانکه عبدالملک بن مروان روزی از روزهای هفته را به رسیدگی حضوری به شکایت مردم از عمال و از جمله قضاوت اختصاص می‌داد و خود در مجلس رسیدگی به تخلفات حضور می‌یافت.^۲

مطالب عنوان شده همگی نشانگر اهمیت و جایگاه ویژه‌ی منصب قضاوت و نظارت و مراقبت از رفتار و اعمال قضاوت است.

در این راستا تلاش کرده ایم تا در فصل اول با ارائه‌ی کلیاتی درباره‌ی مسئولیت کیفری و شرایط و عناصر تشکیل دهنده‌ی آن و دیگر مواردی که به تفصیل آمده است ذهن خواننده را برای ورود به مباحث اصلی آماده کنیم.

۱- انصاریان، ۱۳۷۹، ۷۶-۷۵.

۲- طباطبائی، ۱۳۵۱، ۱۱۹: ۸۴.

در فصل دوم ابتدائاً با ارائه ی مقدمه‌ای درباره‌ی احکام و ضوابط فقهی راجع به قاضی متخلف به بررسی نظرات و احکام فقه درباره‌ی قاضی متخلف پرداخته‌ایم و سپس به تفصیل جرایمی را که قضات ممکن است مرتکب آن شوند مورد بحث و بررسی قرار داده‌ایم که این قوانین و مقرراتی هم که امروزه در حقوق کیفری عصر حاضر درباره‌ی این جرایم وجود دارد باز برگرفته از فقه و قوانین دین اسلام است.

در فصل سوم نیز تلاش شده است تا با تفکیک جرایم انتظامی و انضباطی از دیگر جرایم، مراجع و ارگان‌های صالح به رسیدگی به این دو گروه از جرایم هم به تفکیک مورد اشاره و بحث و بررسی قرار بگیرد و حالتی را هم که قاضی روحانی باشد نیز مورد اشاره قرار داده‌ایم.

در این پایان نامه سعی بر این است تا حد امکان شیوه ی جمع‌آوری مطالب به روش کتابخانه ای و شیوه ی نگارش نوشته‌ها بصورت توصیفی - تحلیلی باشد.

بیان مسئله :

مسئولیت های مختلف قضات از جمله موضوعات قابل بررسی از منظر حقوقدانان است. این مسئولیت دارای ۳ وجه است ، مسئولیت مدنی، مسئولیت انتظامی و مسئولیت کیفری که در نظام حقوقی ایران هر ۳ وجه مسئولیت مورد پذیرش قرار گرفته است.

در این رساله تلاش شده است تا مسئولیت کیفری قضات که ظاهرا با قواعد عام ناظر بر مسئولیت کیفری اشخاص تفاوت هایی دارد مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

برای تحقق هر نوع مسئولیت کیفری وجود عناصر سه گانه قانونی، مادی و معنوی کافی است مع الوصف در ارتباط با موضوع بحث، بررسی برخی جرائم اختصاصی قضات نشان می دهد که گویا شرط دیگری هم که شاید بتوان آن را مسامحتا عنصر چهارم نامید در تحقق مسئولیت کیفری ضرورت دارد که در خصوص موضوع ، این عنصر اظهار نظر دادسرای انتظامی قضات است. این نکته از اصل ۱۷۱ ق.ا نیز تأیید می شود چه آنکه برای تشخیص تقصیر قاضی از قصور وی اظهار نظر دادسرای انتظامی قضات را لازم دانسته است.

پس می توان این سوال را مطرح کرد که آیا در بررسی مسئولیت کیفری قضات علاوه بر احرازعناصر سه گانه مادی و قانونی و معنوی هر جرمی، شرط و یا عنصر چهارمی هم به نام اظهار نظر مراجع انتظامی قضات ضرورت دارد؟

سوال اساسی دیگری که پاسخ به آن هدف این رساله است اینکه آیا در قوانین موضوعه ی کشوری می توان جرایمی را سراغ گرفت که اختصاصی قضات باشند و به لحاظ ماهیت و طبع جرم غیر قضات عملا قادر به انجام آن نباشند؟

برخی از جرایم اختصاصی قضات هر چند از دستاوردها و نوآوری های قوانین موضوعه است اما نسبت به برخی از جرایم می توان در حقوق اسلامی نیز احکامی را رصد کرد. از جمله از آیه مبارکه ((و اذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل)) می توان ممنوعیت و مجرمانه بودن برخی از رفتارهای قضایی را استنباط کرد.

هكذا از دستور دیگر قرآن کریم ((و لا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل و تدلوا بها الی الحکام لیاکلوا فریقا من اموال الناس بالاثم و انتم لا تعلمون)) و همچنین سنت پیامبر که می فرماید: ((لعن الله الراشی والمرثی فی الحکم و هو اکفر بالله)) و برخی روایات مثل ((هو الشریک بالله)) می توان حرمت اخذ رشوه را فهمید.

تعداد این جرایم، عناصر اختصاصی آنها، موضوع بحث و بررسی این رساله خواهد بود و از منظر دیگری بررسی خواهیم نمود که از میان جرایم اختصاصی کدامیک از آنها بیشترین مرتکب را داشته و از این طریق به

آسیب شناسی دستگاه قضایی کشور خواهیم پرداخت و تلاش خواهد شد راه حل های مناسبی برای پیشگیری از این نوع رفتار مجرمانه ارائه بشود.

همچنین مسئولیت کیفری قضات از نقطه نظر تعیین مرجع صالح نیز درخور توجه است که در متن رساله به بررسی آن خواهیم پرداخت.

بطوریکه اشاره شد دادرسان نیز ممکن است مانند هر شخص دیگری مرتکب جرم شوند. جرایمی وجود دارد که عمدتاً این افراد در معرض ارتکاب آن می باشند از جمله:

- ۱) دستور بازداشت، تعقیب جزایی یا صدور قرار مجرمیت برخلاف قانون (م ۵۷۵ ق.م.ا)
- ۲) اجبار متهم به اقرار از طریق اذیت و آزار بدنی (م ۵۷۸ ق.م.ا)
- ۳) ورود به منزل غیر بدون اجازه و رعایت ترتیبات قانونی (م ۵۸۰ ق.م.ا)
- ۴) امتناع از انجام وظایف قانونی (م ۵۹۷ ق.م.ا)
- ۵) ارتشا (ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۶۷/۶/۲۸)
- ۶) اختلاس (ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۶۷/۶/۲۸)
- ...

در خصوص مرجع صالح به رسیدگی به جرایم قضات مطابق تبصره ماده ۸ لایحه قانونی تشکیل دادگاههای عمومی ((به کلیه جرایم استانداران و فرمانداران و دارندگان پایه های قضایی و نمایندگان مجلس در دادسرا و دادگاههای جزایی تهران رسیدگی می شود. قید کلمه ((کلیه جرایم)) شامل تمام اعمال مجرمانه ی قضات اعم از در حال انجام وظیفه و یا به سبب آن و مرتبط و غیر مرتبط با شغل آنان و در هر موقع از زمان اعم اوقات کاری یا استراحت می شود.

همچنین مطابق مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی مرجع صالح در خصوص تشخیص و احراز تجاوز و تخطی از وظیفه و تقصیر و قصور و در نهایت مسئول بودن یا نبودن قضات برابر اصل ۱۷۱ قانون اساسی دادگاه عالی انتظامی قضات دانسته شده است.

دادگاه عالی انتظامی قضات در ردیف شعب دیوان عالی کشور بوده و وظیفه اش رسیدگی به تخلفات و تقصیرات دارندگان پایه های قضایی است در هر رتبه و مقامی که باشند.